

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Eski Mısır'daki Sebaty Metinlerinin Yönetim Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi

The Consideration of The Sebaty Texts in Ancient Egypt in Terms of Administration Approach

Ercüment YILDIRIM

Doç. Dr, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
neshali@ksu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-5376-4061

Öz: Eski Mısır'daki Sebaty Metinleri, halktan insanların yaşamları boyunca nasıl davranması ve kralların tebaasını ne şekilde yönetmesi gerektiğini anlatmayı amaçlanarak yazılmıştır. Sebaty Metinleri'nin bir kısmının krallar ve bilge kişiler tarafından yazılmış olduğu bilinmesine rağmen büyük çoğunluğunun anonim olduğu düşünülmektedir. Eski Mısır inanç sistemine ve Maat anlayışına ters düşmeyecek biçimde yazılan Sebaty Metinleri, günlük hayatın pratik uygulamaları üzerine kurgulanmıştır. İyilik yapmanın ve kötülükten uzak durmanın öncelikli gaye olarak belirlendiği Sebaty Metinlerinde, Mısır inanç sistemine göre doğru davranışlar sergileyenlerin, tanrıların isteklerini yerine getirenlerin bu dünyada uzun ve mutlu bir yaşantı süreceği ve diğer alemde mükafatlandırılacağı belirtilmiştir. Bu durum tersine tanrıların isteklerine uymayarak diğer insanlara haksızlıklar yapanın bu dünyadaki hayatının kısılacağı ve diğer alemde cezalandırılacağı açıklanmıştır. Eski Mısır'da birçok Sebaty Metni bulunmasına rağmen çalışmamızda yönetim anlayışı hakkında değerlendirmeler yapılabilen Vezir Kagemni'nin Öğretisi, "Kral Merikare için Öğreti", "Kral I. Amenemhet'in Oğlu Senusret İçin Öğretisi" ve "Amenemope'nin Talimatı" isimli metinler üzerine odaklanmıştır. Bu çalışma, Eski Mısır'daki Sebaty Metinleri'nde, eserin yazarının sahip olduğu tecrübeden hareketle yönetim anlayışını algılayışını ve bu noktadan hareketle krallara verilen öğütlerin muhtevasının nasıl şekillenmiş olduğunu ortaya koymayı amaçlayarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sebaty Metinleri, Vezir Kagemni, Kral Merikare, Amenemope.

Abstract: The Sebaty Texts in Ancient Egypt were written with the aim of explaining how people should behave throughout their lives and how kings should rule their subjects. Although it is known that some of the Sebaty Texts were written by kings and wise people, the majority of them are thought to be anonymous. The Sebaty Texts, written in a way that does not contradict the Ancient Egyptian belief system and the understanding of Maat, are built on the practical applications of daily life. In the Sebaty Texts, in which doing good and avoiding evil are determined as the primary goals, it is stated that those who display the right behaviors according to the Egyptian belief system, those who fulfill the wishes of the gods will have a long and happy life in this world and will be rewarded in the other world. Contrary to this situation, it is explained that those who do injustice to other people by not obeying the wishes of the gods will shorten their life in this world and be punished in the other realm. Although there are many Sebaty Texts in Ancient Egypt, in or study it is focused on textes such as "Teaching of Vizier Kagemni", "Teaching for King Merikare", "Teaching of King Amenemhet I for his Son Senusret" and "Instruction of Amenemope" that can comment on administration approach. This study reveals the understanding of management in the Sebaty Texts in Ancient Egypt, based on the experience of the author

---

of the work. From this point of view, the text was prepared with the aim of revealing how the content of the advice given to the kings.

Keywords: Sebaty Texts, Vizier Kagemni, King Merikare, Amenemope.

GİRİŞ

Eski Mısır'ın geleneksel eğitimi, Maat anlayışını temel alırken kişinin iyiliği ve krallığın devamlılığı için gereken bilgeliği sağlamaya odaklanmıştır. Bu bilgelik, kişinin yaşantısını sürdürmesi için gerekli olan dünyevi bilgiden çok toplumsal davranışlarının ve inanç dünyasının biçimini şekillendirmesinin yollarını göstermektedir. Aynı zamanda bilgelik, kişilerden oluşan toplumun yaşayışının en önemli yönlendiricisi olan krallık kurumunun nasıl yönetilmesi gerektiğinin de esaslarını belirlemektedir. Eski Mısır'ın bu bilgeliğinin sonraki dönemlerde Antik Yunan dünyasındaki felsefi düşüncenin temelini oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle felsefenin Eski Mısır düşüncesinin bir ürünü olduğundan şüphe edilmemektedir (Karenga, 2003: 129 – 134; Clark, 2000: 12 – 13; Lichtheim, 1997: 59 – 68; Asante, 2011: 49 – 56).

Antik Yunan dilinde akıl, sezgi manasına gelen “Nous” kelimesinin Yunanca algılamak, gözlemlenmek anlamına gelen “noeo” fiiliden türediği, onunda Eski Mısır'da görmek, bakmak manasını ihtiva eden “Nua” fiilinden gelmiş olduğuna dair iddialar bulunmaktadır. Benzer şekilde Antik Yunan felsefesinin temeli olan “Sophia” (bilgelik) kelimesinin Eski Mısır'da öğrenme ve öğretme anlamına gelen “Seba” deyişinden geldiği düşünülmektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde Eski Mısır'daki bilgeliğe dayalı öğüt yazımları olan Sebaty metinlerinin ilk felsefi eserler olduğu iddia edilebilir. Eski Mısır düşünce dünyası ile Antik Yunanlıların felsefi birikimi arasında kurulan ilişki sadece filolojik benzerlikler ile de sınırlı kalmamasına, birçok söylem benzerliğine dayanmasına rağmen çalışmayı Sebaty Metinleri'nin yönetim anlayışı açısından değerlendirilmesi özelinde sınırlamış olduğumuzdan bu konuyu burada bırakmaktayız (Anakwue, 2017: 167 – 180; Olega, 1984: 63 – 77; Mancini, 2004: 30 – 35).

Eski Mısır'da öğrenmek ve öğretmek için kullanılan Seba terimi, öncelikle bize öğrenmenin öğretmekten ayrı bir parça olmadığını göstermektedir. Hem öğrenmek hem de öğretmek için kullanılan Seba terimi türetilmiş olan Sebaty (sebayet) tanımı ise öğrenmek ve öğretmek ile alakalı olan metinler için ayırt edici bir kavram olarak kullanılmıştır. Eski Mısır'da öğretmeyi ve doğru işler yaptırma amaçlayan; sıradan kişilere, memurlara ve hatta krallara yönelik yazılmış tüm talimatlar, nasihatler ve bilgelik verici eserler Sebaty Metinleri olarak adlandırılmıştır. İnanç temelli bir yapı üzerine inşa edilmiş olan Sebaty metinleri, özelde toplumun yönetiminin ne şekilde gerçekleştirilmesinin daha doğru olacağına vurgu yaparken genelde kişinin yaşamını nasıl sürdürmesi gerektiğine dair açıklamalar yapmaktadır (Bierbrier, 1999: 257; Obenga, 2004: 31 – 49; Uždavinys, 2008: 5 – 7; Meral, 2018: 14 – 17; Sinnott, 2017: 34 – 37).

Eski Mısır'dan günümüze ulaşan ve “Ptahhotep'in Düsturları”, “Vezir Kagemni'nin Öğretisi”, “Kral Merikare için Öğreti”, “Kral I. Amenemhet'in Oğlu Senusret İçin Öğretisi”, “Amenemope'nin Talimatı”, “Sehetepibre Stelin'den Kraliyet Talimatları”, “Bir Adamın Oğlu İçin Talimatları”, “Yaşam Yorgunu Bir Adam”, “Mısırlı Bir Bilge'nin Tavsiyeleri”, “Khakheperre-sonbe'nin Ağıtları”, “Neferty'nin Kehanetleri”, “Amunnakhte'nin Talimatı” ve “Hardedef'in Talimatı” olarak isimlendirilen yazmalar, Sebaty Metinlerinin en bilindikleridir. Fakat çalışmamızın oransal sınırlaması içerisinde bu metinlerdeki doğrudan yönetim anlayışı ile ilgili olan, “Vezir Kagemni'nin Öğretisi”, “Kral Merikare için Öğreti”, “Kral I. Amenemhet'in Oğlu Senusret İçin Öğretisi” ve “Amenemope'nin Talimatı” yazmaları çalışmamızın ana kaynakları arasına dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen metinlerin sunumunda kronolojik bir sıraya riayet edilerek, Sebaty Metinleri'nin zaman içerisindeki değişimi ve üslup farklılaşması yansıtılmaya çalışılmıştır. Başlıklar halinde sıralanmış olan metinler hakkında öncelikle genel bilgi verilmiş ve devamında Eski Mısır'ın yönetim anlayışı ile ilgili bölüm doğrudan aktarılmıştır. Sonrasında ise metinde verilen bilgi, diğer Sebaty Metinleri ve Eski Mısır düşünüş biçimi ile kıyaslanarak yorumlanmıştır. Çalışma, sınırları itibarıyla Eski Mısır'daki yönetim anlayışının tüm yönlerini ihtiva etmemesine rağmen Sebaty Metinleri üzerinden yeni yorumların yapılmasına olanak sağlamıştır.

Ptahhotep'in Düsturları

Eski Mısır'daki Sebaty Metinleri'nin başyapıtlarından biri olan Ptahhotep'in Düsturları'nın MÖ 2345 – 2181 yılları arasına tarihlenen Eski Krallığın 6. Sülalesi döneminde yazılmış olduğu

düşünülmektedir. Fakat elimize ulaşan nüshaların Orta Krallığın 12. Sülalesi döneminde (MÖ 1991 – 1802) yazıldığı bilinmektedir. Eski Mısır düşünce ve ahlakının ana hatları ile bir özeti görünümünde olan metin, dönemin yönetim anlayışı ile ilgili değerli bilgiler sunmaktadır. Metin, görevini bırakmanın eşliğinde olan ve görevini oğluna vermek isteyen yaşlı vezirin özelde oğluna genelde toplumun yönetici sınıfına nasihatleridir. Ptahhotep'in Düsturları'nın temel amacı oldukça pratik ve pragmatikti, çünkü okuyucuya veya işitene hayatta ilerlerken hem kişisel hem de finansal olarak başarılı olmada yardımcı olmak için tasarlanmış davranış kuralları sağlamaktadır. Aynı zamanda metin, Maat anlayışının önemini vurgulamakta ve doğru olanı yapmanın gerekliliği ile orantını bir ahlaki değer öğretisi de içermektedir (Erman 2015: 54 – 65; Fontaine, 1981: 155 – 160; Brown, 2010: 96 – 117; Assmann, 2011: 53 – 55; McLaughlin, 2012: 42 – 43; Parkinson, 1997: 246 – 272).

“Benim efendim, yaşlılık geldi, halsizlik arttı (...) gözler bulanık (görmekte) kulaklar sağır (oldu) (...) (Artık benim için) ayakta durmak ve oturmak bile bir sıkıntıdır. Bu yaşlı hizmetçinin (yerine) birini atmasına izin verin. Oğlumun benim konumuma (makamıma) ulaşmasına izin verin. (Ben ona) tanrıları dinleyenlerin ve kadim zamanlarda yaşayanların hikmetini öğreteceğim. Sonra Tanrının efendisi (Mısır Kralı) dedi ki: Gitmeden önce ona geçmişte söylenenleri (bilinenleri) öğret, o zaman o soyluların çocuklarına örnek olacak, hiç kimse bilge doğmadığı için ona (oğluna) talimatlarını ver.” (Simpson, 2003: 130 – 131; Lichtheim, 1975: 62 – 63).

Ptahhotep'in Düsturları ismi verilen metnin giriş kısmından alınmış olan bölümde başarılı bir vezir olan Ptahhotep'in yaşamını devam ettiremeyecek hale gelmesinden sonra Mısır Krallığı'nın düzen içerisinde yönetilmesini sağlamak için oğlunu kendi yerine vezir yapma isteğini ve kralın bunu kabulünü oldukça edebi bir dil ile anlatmaktadır. Vezirin isteği ve kralın kabulünden oluşan bu bölüm aslında metnin yazılma nedenini ortaya koymaktadır. Metinde, Mısır Kralı, vezirinden oğluna geçmişte söylenenleri (bilinenleri) öğretmesini istemekte ve böylece vezirin oğlu, soylular yani yönetici sınıf için örnek bir kişi olacaktır. Farklı bir okuma ile yönetici sınıftan herkes Vezir Ptahhotep'in oğluna verdiği düsturları takip ederek doğruya ve iyiye ulaşabilecektir. Metnin geri kalan kısmı vezir olacak oğul için iç içe geçmiş bir biçimde kişisel yaşamda ve yönetimde uygulanacak düsturları içermektedir. Fakat çalışmanın sınırları içerisinde kalınarak yönetim anlayışına dair bölümler üzerinde durulacaktır.

“Halkın (yönettiklerinin) kaygıları ile ilgilenen; bir yönetici isen, iyilik yapmak için her fırsatı araştır böylece yaptığın işlerde hiçbir aksaklık olmayacaktır. (...) Büyük olan Maat'dır ve her şeyin temelini en sağlam şekilde kurmuştur. Maat Tanrı Osiris'in zamanından beri sarsılmamıştır. Tanrı Osiris kanunları çiğneyenleri cezalandıracaktır. (...) Eğer bir yöneticiyseniz size verilmiş olan işlerde sorumluluk alın, böylece önemli işleri başarabilirsiniz.” (Simpson, 2003: 133 – 138; Lichtheim, 1975: 64 – 65).

Mısır krallığının yönetiminde yer alacak herkesin uyması gereken kaidelerin en geniş biçimde açıklandığı bölümde temel vurgunun “iyilik yapmak” olduğu görülmektedir. Fakat Eski Mısır düşünce yapısında iyilik yapmak olarak tanımlanan kavram, hakkı hak edene vermek, her işinde tanrıların isteklerini gözetmek, yönetimindeki insanlara zarar gelmesini engellemek, rüşvet ve kayırmacılıktan uzak durmak gibi birçok etik davranışı içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle Ptahhotep'in Düsturları ismi verilen eserde vurgulandığı üzere iyilik yaptığında hiçbir işte aksaklık olmayacağı belirtilmektedir. Eski Mısır'da Tanrıça Maat ile sembolize edilen ahlak, etik ve değer kavramlarının karşılığı olan Maat anlayışı, metinde ön plan çıkartılmış; yaşamın sürdürülmesi için gereken tüm kuralların tanrılar tarafından belirlenmiş olduğu ve uymayanların cezalandırılması gerektiği açıklanmıştır (Schwarz, 2001: 42 – 52; Karenga, 2003: 3 – 21; Faraone, 2004: 177 – 208; Lipson, 2004: 79 – 89; Assmann, 1992: 149 – 162; Martin, 2008: 951 – 967). Ayrıca metinde sorumluluk almanın önemine de değinilerek, yapılması gereken işlerde sorumluluk alınmasının, haksızlığa karşı suskun kalınmamasının gerekliliğine değinilmektedir. Çünkü krallığın yönetiminin devam edebilmesi için yönetimin parçası olan herkesin kendi sorumluluğunu yerine getirmesinin önemli olduğu Ptahhotep'in Düsturları ismi verilen metnin de dahil olduğu tüm Sebaty Metinlerinde belirtilmektedir.

“Bir ricacının (istekte bulunan kişinin) sözlerini dinlerken sabırlı olun, o kendi yükünden tamamen kurtulana (söyleyecekleri bitene) kadar onu kovma, haksızlığa uğramış bir insan hayal kırıklığını anlatmak ister bu adaletin yerine gelmesinden bile önemlidir. (...) Halkın arasındaki sorunları çözmek için atanarak mahkemenin asil (soylu) bir görevlisi (yargıç) olman gerektiğinde tamamen tarafsız olun. Konuşurken bir tarafa eğilmeyin, herkesin sesini duyduğundan (herkesi dinlediğinden) emin ol.” (Simpson, 2003: 138 – 143; Lichtheim, 1975: 65 – 67).

Eski Mısır'daki Sebaty Metinlerinde krallığı idare etmek kadar önem verilen bir diğer konu da yargısal adaletin eksiksiz şekilde sağlanmasıdır. Eskiçağ tarihinde kurulan tüm krallıklarda adalet, yönetsel ve yargısal olarak iki kısımda incelenmişse de bu iki kısım birbirinden destek alarak ayakta kalabilmiştir. Yönetsel olarak adaleti sağlayan krallar, yazdırdıkları kanunlar veya atadıkları hakkaniyetli yargıçlar vasıtasıyla yargısal adaleti sağlamaya gayret etmişlerdir. Çağdaş olan Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinde yargısal adalet, yazılı kanunlar ile sağlanmaya çalışılırken, Mısır kralları, döneminin geri kalan medeniyetlerinden ayrı bir yöntem izlemişlerdir. Eski Mısır'da halka ilan edilmiş bir kanun metni veya ceza listesi mevcut değilken yargıçlık görevine atanana daha önce alınmış olan cezai kararları içeren papirüs tomarları verilmiştir. Bu papirüs tomarlarında daha önce meydana gelen suçlara verilmiş cezalar yer almasına karşı karar daima yargılayan kişinin vicdanına bırakılmıştır. Bu durum da yargısal adaletin sağlanmasında yargıçlara büyük sorumluluklar yüklenmesine neden olmuştur. Bu durumdan dolayı Ptahhotep'in Düsturları ismi verilen metinde yargıç olacak kişilere ayrıntılı öğütler vermektedir. Metinde, yargıçların, bir dava için huzuruna gelenleri sonuna kadar sabırla dinlemesi ve vereceği kararda adil olması gerekliliği belirtilmektedir. Metnin geneli incelendiğinde ise yargısal adaletin gerçekleşmemesi durumunda iyi bir yönetimin tam anlamı ile sağlanamayacağı vurgulanmaktadır (Lloyd, 2014: 167 - 172; Haring, 2010: 218 - 235; Quirke, 2015: 162 - 171; Morenz, 2013: 11 - 13; Breasted, 1912: 243 - 244).

Kral Merikare için Talimatlar

Kral Merikare için Talimatlar olarak bilinen metin, Ptahhotep'in Düsturları isimli eserin genel kurgusunu takip etmektedir. Fakat Mısır bilimciler hangi metnin daha erken yazılmış olduğu konusunda görüş birlikteliğine sahip değildir. Sebaty Metinleri'nin Mısır'da binyıllar boyunca pek çok defa kopyalanmış olması, metinlerin yazım tarihinin tespitini imkansız hale getirmektedir. Yine de Kral Merikare için Talimatlar eserinin yazıldığı dönemin istikrarsız koşullarını yansıtmış olmasından ve düzeni yeniden sağlamaya çalışan bir kral öğretisi üslubundan dolayı çoğu Mısır bilimci metni Eski Krallık ile Orta Krallık arasındaki İlk Ara Döneme (MÖ 2181-1991) tarihlenmektedir. Bu dönemde Mısır'ın kuzeyi Herakleopolis kentindeki hanedanlık tarafından yönetilirken, güneydeki Teb kenti, Intef ailesinin ilk hükümdarlarının yönetimi altındaydı. Mısır'ın bu parçalanmışlığı idari açıdan zorlukları beraberinde getirirken, daha gelişmiş bir yönetim anlayışının ortaya çıkmasına da yol açacaktır. Kral Merikare için Talimatlar metni de gelişen bu yönetim anlayışının bir yansıması niteliğindedir. Kral Merikare için Talimatlar, gelenekselleşen Sebaty Metinlerinin karakteristiğini güçlü biçimde yansıtmaktadır. Ptahhotep'in Düsturları metni gibi, Kral Merikare için Talimatlar eseri de görevi kendisinden sonra devralacak oğula yazılmış gibi kurgulanmıştır. Fakat Ptahhotep bir vezir iken Mısır kralı olacak Merikare'ye hitap eden muhtemelen Khety ailesinden yaşlı bir kraldı. Fakat pek çok Mısır bilimci, metnin Merikare tarafından yazdırılmış olduğunu iddia etmektedir. Bu iddianın temelinde ise Merikare'nin ele geçirerek yeniden organize etmiş olduğu krallığını ve yürüttüğü politikayı meşrulaştırma isteği bulunduğu düşünülmektedir. Ptahhotep'in Düsturları isimli eserde Eski Krallık döneminin sağladığı refaktan kaynaklanan yüksek iyimserlik ön planda iken Kral Merikare için Talimatlar metninde kralın sorumluluk duygusu üzerinde güçlü bir vurgu bulunmaktadır (Lorton, 1993: 125 - 131; Parkinson, 1997: 212 - 215; Adams, 2008: 36 - 39; Demidchik, 2011: 49 - 70; Asante, 2004: 129 - 132).

"Yukarı ve Aşağı Mısır Kralı Khety'nin oğlu Merikare için hazırladığı talimatlar (...) İsyankar bir adam halkı kıskırtmak için vardır (ve o) gençler arasında gruplaşma oluşturup hoşnutsuzluk yaratır. Bu nedenle, yönetilenler arasında böyle bir kişi olduğunu fark ederseniz, onu memurlar (halkın ileri gelenleri) önünde sergileyin (suçunu belirtin) ve ondan kurtulun. Çünkü o gerçekten bir asidir. Konuşmayı yayan (kral aleyhine dedikodu yapan) kişi şehrin bozucusudur. (...) Tek bir muhalif, (tüm) orduyu bozabilir, Öyleyse, onun da getirdiği (aynı) kargaşada sonu gelsin. (...) Ama cezalandırdığın zaman merhamet et (...) Gereken ölçüye göre ceza vermelisin" (Simpson, 2003: 154 - 155; Lichtheim, 1975: 99).

Kral Merikare için Talimatlar isimli eserin giriş bölümünden alınmış metin, bir kraldan bir diğer krala yazılmış olduğunun güçlü vurgusu ile başlamaktadır. Bir kralın yaşam deneyiminin kazandırmış olduğu büyük tecrübenin bir sonrakine aktarılıyor olması Eski Mısır'daki krallık anlayışının yazılı bir eser haline getirmiş olmasından dolayı oldukça önemlidir. Metnin giriş kısmından sonra tahrifat nedeniyle okunamayan bölümlerin akabinde krallık için en büyük tehlikenin halkı krala karşı kıskırtabilecek olan isyankarlara yönelik alınması gereken tedbirlerin neler olduğu açıklanmıştır. Tek

bir muhalifin bile bütün bir orduyu krala karşı isyana sürükleyebileceği iddia edilmektedir. Eskiçağ toplumlarında insanları yönetebilir kılmanın yolunun yönetilenleri tek tipleştirmek olduğu bilinmektedir. Yani aynı tanrılara inanan, tek bir krala itaati sağlanmış ve refah seviyesi yüksek toplumların daha kolay yönetilebildiği görülmüştür. Bu nedenle Mısır kralları, yönettikleri tebaayı birbirine benzeyen bir bütün haline getirmek istemişler ve aykırı sesleri her zaman bastırmışlardır. Mısır'daki ruhban sınıfı mensupları da bu noktada kralların en büyük yardımcıları olmuş; istedik toplumsal yapının oluşması için inancın gücünü yönetilenler üzerinde kullanmışlardır. Metinde ayrıca isyankarlara karşı verilecek cezanın ölçülü olması gerektiğinin üzerinde durulmaktadır. Çünkü despotça alınacak kararlar ve verilen cezalar toplumun geri kalanında kralın yönetimine karşı güvensizliğe ve yeni isyanlara yol açabilecektir (Tyldesley, 2000: 60 – 76; Eyre, 1984: 92 – 105; Lorton, 1977: 2 – 64; Jasnow, 2003: 93 – 101).

“Haksız yere cezalandırmamaya dikkat edin (boş yere yönettiklerine) zarar verme, sana fayda sağlamaz. Haksızlığı yayan (yalanlar) uyduran asi hariç; yine de tanrılar asinin farkındadır ve tanrılar kötülüğünü (ona) kaniyle ödetecek. (Yine tanrılar) merhametli insanların (yaşamlarını) günlerinin süresini uzatacaktır.” (Simpson, 2003: 158; Lichtheim, 1975: 100).

Sebaty Metinleri'nin en önemlilerinden olan Kral Merikare için Talimatlar isimli eserin ilerleyen bölümlerinde yine haksız cezalandırmalara değinilmektedir. Eser doğrudan krala yazılmış olduğundan yeryüzünde ceza verecek en yüksek makam olan kralın, haksız cezalandırmalarının yönetime vereceği zararın önlenemez sonuçlar oluşturabileceğinin üzerinde durulmuştur. Bu sebepten dolayı metinde, kralların bireysel ve toplumsal ağır cezaları uygulamak yerine tanrısal cezalandırmaya güvenmesi istenmektedir. Ayrıca metnin doğrudan muhatabı olmayan yönetilenlere de merhametli yani krala itaatkar kişilerin yaşam süresinin uzayacağı vaat edilerek, bir mükafatlandırmadan bahsedilmektedir (David, 1999: 93 – 94; Griffiths, 1991: 161 – 183).

“Bir kralın gücü onun dilidir. Kelimeler herhangi bir mücadeleden daha güçlüdür. (...) Bilge adam, yöneticiler için bir siperdir ve onun bilgisinin farkında olanlar ona saldırmaya cesaret edemezler. (...) Atalarımız tarafından söylenen öğütler (değerlidir). Babalarınızı ve atalarınızı taklit edin, bilgi yoluyla başarıyı (elde edin). Bakın, sözleri yazıya dayanır, Açın ve (onları – bilgelik veren metinleri), okuyun. Böylece onların bilgilerini edinebileceksiniz.” (Simpson, 2003: 155; Lichtheim, 1975: 99).

Sözün kılıçtan keskin olduğuna ve eski (tecrübi) bilginin doğruluğuna dair Sebaty Metinleri'ndeki genel kabulün bir yansıması da Kral Merikare için Talimatlar isimli eserde görülmektedir. Metinde söz ile yapılan mücadelenin şiddet ile yapılacak bir mücadeleden daha üstün tutulmuş olduğu görülmektedir. Sebaty Metinleri'nde düşman olarak nitelenen diğer toplumlara karşı askeri gücün kullanılması tavsiye edilirken yönetilenler arasında karşılıklı görüşmeye, sözlü tartışmaya ve dayalı ikna yolunun tutulması önerilmektedir. Bu durumun temelinde ise şiddetin doğuracağı iç karmaşadan, krallık yönetimini koruma isteği bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca metnin devamında krallığın idaresinde bilge kişilerden ki burada kast edilenin yıllarca yönetim içerisinde bulunmuş tecrübeli devlet adamlarıdır, krallığın yönetsel devamlılığı için faydalanılmasının önemi aktarılmaktadır. Bütün bu öneri ve ikazlar ile bağlantılı olarak, babalarınızın ve atalarınızın biriktirmiş olduğu bilgiden faydalanılmasının gerekliliğinin önemi üzerinde durulmaktadır. Böylece Kral Merikare'ye sözün ve bilginin birleştirilmesi sonucu oluşturulan yönetsel bilgi vasıtasıyla toplumun ikna yöntemi ile idare edilmesi gerekliliği açıklanmaktadır (Wenke, 1989: 129 – 155; Richards, 2005: 13 – 18; Brier, 2008: 65 – 66; Kóthay, 2013: 479 – 489).

“Kötülük yapmayın; merhamet iyidir. (...) Soylulara gereken saygıyı gösterin, halkınızı destekleyin. Sınırlarınızı ve tampon (düşmanla aranızda olan) bölgelerinizi (askeri açıdan) güçlendirin. (...) Güçlü kral, memurları sadık olan kraldır, (Sadık) bir çevresi olan kral güçlüdür. Krallığın üst derecedeki görevlileri size saygı duyması için dürüst bir yüreğe sahip efendi olun. (...) Yeryüzünde uzun bir süre geçirebilmek için Maat'ı (aklınzdan çıkarmayın) görün. Ağlayanları teselli edin ve dul kadına baskı yapmayın (yapılmasına müsaade etmeyin). Bir adamı babasının malından kovma.” (Simpson, 2003: 156 – 157; Lichtheim, 1975: 100).

Piramidal bir yönetim sistemine sahip olan Eski Mısır'da toplumsal yapının bozulmaması için hiyerarşik düzenin korunması gerekmektedir. Kral Merikare için Talimatlar isimli eserde de bu yönetsel yapının korunması için alınması gereken tedbirler yeni krala ve sonra geleceklere açık

biçimde bildirilmiştir. Eski Mısır yönetim anlayışındaki hiyerarşik düzende emirler yukarıdan aşağı verilirken itaat aşağıdan yukarı biçimde sağlanmıştır. Bu nedenle metinde, halkın, soylulara (yöneten sınıfa) saygı göstermesi yani sadakatli bir biçimde verilen emirlerin yerine getirilmesi; yöneten sınıfın da halkı desteklemesi yani yönetilenlerin yaşamlarını devam ettirebilmesi için gereken tedbirlerin alınması öğütlenmektedir. Metinde yöneten ve yönetilen sınıflar arasındaki ilişkinin nasıl sürdürülmesi gerektiği açıklandıktan sonra yönetici sınıfın kendi içerisindeki düzenin nasıl oluşturulması gerektiği belirtilmektedir. Güçlü bir kralın memurlarının sadakatle krala bağlı olması gerektiği; memurlarının sadakat ile bağlı olduğu bir kralın da güçlü bir kral olabileceği açıklanmaktadır. Yönetim sistemlerini çarklı bir mekanizmaya benzetirsek, sistemin çalışabilmesi için her çarkın senkron bir biçimde çalışması gerekmektedir. Bu noktada krallık sistemlerinde yönetici sınıfa mensup insanların tek bir merkezden emir alarak, ortak bir amaç uğruna, krala sadakat ile hizmet etmesi ülkede huzurun ve refahın sağlanmasının ön şartı olduğu kabul edilmektedir. Metinde, ülkede huzurun ve refahın sağlanması için toplumun en zayıf kesimi olan, ağlayanlar (açlığa ve yokluğa uğramışlar), dullar ve emir altındakilere Maat'a uygun biçimde adaletle davranılması gerektiği kralın şahsında yönetici sınıfa tembihlenmektedir (Cruz-Urube, 1994: 45 – 53; O'Connor, 1974: 15 – 38; Assmann, 2003: 137 – 142; Wilson, 1951: 72 – 74).

“Ancak yabancılar için (sana) şunu söyleyelim: aşağılık Asyalı (çöl bölgelerinde yaşayanlar), bulunduğu yer yüzünden sefil durumda, su (onun için) sıkıntı, çok sayıda ağacın olmaması (yaşamını kısıtlamada), dağlar yüzünden yolları zor (o) isteksizce çölleri yürüyerek dolaşır. Horus'un zamanından beri savaşıyor. Onlar ne fethedebilir ne de fethedilemez. Savaş gününü ilan etmez, ama toplumun kovduğu bir hırsız gibidir. (...) (Asyalıların) insanlarını yakaladım ve sığırlarını ele geçirdim. (Onlar) nehir kıyısındaki bir timsah (gibidir) yalnız başına bir yola saldırır ama kalabalık bir kasabayı işgal edemez.” (Simpson, 2003: 160 – 162; Lichtheim, 1975: 104).

Mısır, Nil Nehri'nin getirdiği taşkınlar nedeniyle yağmura bağımlı olmayan bir tarımsal üretime sahip olduğu için Ön Asya'nın birçok bölgesinde kuraklığa bağlı kıtlık yaşanırken Mısır, bu dönemlerde zenginliğini korumayı başarmıştır. Mısır'ın hem delta hem de vadi bölgesi yılda birkaç kez ürün alınabilen zengin tarım alanlarına sahip olduğundan komşu bölgelerdeki göçebe ve yerleşik halklar Mısır'ın zengin topraklarını hakimiyet altına alabilmek için binyıllar boyunca süren saldırılar gerçekleştirmiştir (Erman, 1971: 479 – 490; Allen, 1997: 135 – 154). Eski Mısır'da krallığın kuruluşunun temelinde de halkı saldırganlardan korumanın bulunduğu bilinmektedir (Savage, 1997: 226 – 268; Wengrow, 2006: 127 – 134; Fransen, 2008: 47 – 73). Kral Merikare için Talimatlar isimli eserin bu kısmında Mısır'ın zenginliğini ele geçirmek isteyen düşmanlar krala tanıtılmaktadır. Öncelikle yabancılar olarak isimlendirilen bu insanların yaşadıkları bölgeler hakkında bilgi verilmekte sonrasında onların hırsız olduğu yani Mısır'ın şehirlerindeki depolarda toplanan mahsulü çalmayı bekledikleri ve savaş ilan etmeden, ani baskınlar ile yağma yapabilecekleri açıklanmaktadır. Ayrıca metinde “Onlar ne fethedebilir ne de fethedilemez.” denilerek göçebe toplumların kontrol altına alınamayacağı söylenmektedir. Mısır'ın özellikle batısındaki çöl alanlarındaki göçebeler ile doğudaki Sina Yarımadası üzerinden gelen bedeviler için yapılmış bu tespit üzerine Kral Merikare'ye askeri açıdan yapması gerekenler anlatılmaktadır.

“Ordudaki taraftarlarınızı artırın. Bakın, şehirleriniz yeni nesillerle dolu (...) ordumuz güçlü bir şekilde büyüyor. Gönüllü olarak askere alınan, eğitilen ve güçlenen genç erkekler, bizim adımıza savaşan bizim soyumuzdandır. (Onların üzerinde) yetkililerinizi yükseltin, savaşçılarınızı tanıttın, sizi destekleyenlerin gençlerine servet verin. Onlara mal verin, onlara tarlalar verin ve onlara sığır bahşedin. (...) Sınırınızı koruyun ve kalelerinizi güçlendirin. Çünkü askerler efendilerine kârlıdır.” (Simpson, 2003: 159; Lichtheim, 1975: 101).

Eski Mısır'ın gösterişli kentleri ve tarımsal üretim açısından zengin olan kasabaları komşu bölgedeki halklar, Mısır metinlerine göre yabancılar, tarafından sürekli tehdit altında bırakıldığı için güçlü bir ordunun varlığı zorunlu hale gelmiştir. Kral Merikare için Talimatlar isimli eserde de güçlü bir ordunun daima askeri seferler ve savaş için hazır tutulmasının önemi belirtilmiştir. Metinde, genç ve sağlıklı bireylerin orduya alınması ve bu kişilerin yetkilerinin artırılması öğütlenirken; onlara tarlalar ve sığırlardan oluşan zenginliğin bahşedilmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir. Güçlü bir ordunun ve iyi askerlerin varlığının kralın ve krallığın devamlılığı için olan öneminin belirtildiği metinde, sınırların sürekli denetlenerek korunması ile sınır bölgelerine yapılmış olan kalelerin güçlendirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır (Tirard, 1915: 229 – 233; Spalinger, 2013: 393 – 478)

“Söylemimi (sana verdiğim talimatları) hiçbir şekilde değiştirme çünkü (bu talimatlar) krallığın tüm kurallarını belirler. Kendini eğit, böylece bir insan (kral) olarak yükselebilirsin. (Bir gün) benimle eşit olacaksın ve kimse seni (Mısır kralları sorgulanmaz olduğundan dolayı) yaptıklarından ötürü suçlayamayacak. (...) Bakın, size düşüncelerimin en iyisini söyledim, kendini (krallığı) önüne konanlara (talimatlara) göre yönet.” (Simpson, 2003: 160 – 162; Lichtheim, 1975: 107).

Kral Merikare için Talimatlar isimli eserin son bölümü, Sebaty Metinleri'nin birçoğunda olduğu gibi en genel tavsiyelere ve nasihatlerin tutulmasının önemine ayrılmıştır. Metinde öncelikle bu talimatların sözlerinin değiştirilmemesi tembihlenerek, bu talimatların Mısır Krallığı'nın yönetsel ilkelerini belirlediği açıkla belirtilmektedir. Sonrasında Kral Merikare'ye kendini eğitmesi ve bir gün yeni kral olduğunda doğruları yapması gerektiği söylenmektedir. Merikare'nin doğruları yaparken de kendisi için yazılmış olduğu iddia edilen bu metinden ayrılmaması bir babanın oğluna nasihati ya da eski kralın yenisine bir emri gibi aktarılmaktadır.

Kral I. Amenemhet'in Oğlu Senusret için Öğretisi

Sebatty metinleri için alışılmadık bir konuya ve üsluba sahip olan Kral I. Amenemhet'in Oğlu Senusret İçin Öğretisi isimli metin, Eski Mısır'daki kralların yaşamış olduğu hayatın zorluklarının boyutlarını ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Metin, I. Amenemhet'e yönelik düzenlenen suikast teşebbüsü sonrası kralın kendisini güvende hissetmeyişi üzerinde yerine geçecek olan oğluna vermiş olduğu tavsiyeler üzerine kurgulanmıştır. I. Amenemhet, oğlu Senusret'e ihanete karşı sürekli tetikte olmasını yakın arkadaş edinmemeyi ve kimseye güvenmemeyi telkin etmektedir. Metnin, XII. Hanedan krallarından olan I. Amenemhet'in (MÖ 1991 – 1962) otuzuncu iktidar yılında yazılmış olduğu düşünülmektedir (Thériault, 1993: 151 – 160; Lutz, 1925: 192 – 193; Sokolova, 2015: 153 – 175).

“Sana tabi olması gerekenlere karşı uyanık ol. (...) Sadakatine güvenmediğin insanlarla yalnız başına kalma. Kardeşine (bile) güvenme, kimseyi (yakın) arkadaş olarak kabul etme. (...) Fakirlere cömert davrandım, yetimlere baktım. Hiçbir şeyi olmayan adamı varlıklı biri yaptım. Ama (bana karşı) komplo kuran (suikast tertipleyen) ekmeğimi yedirdiğim bu kimselerdi. Destek vermiş olduğum kişiler korkunç işlere kalkıştılar.” (Simpson, 2003: 168).

Monarşik sistemlerin doğası gereği kral olabilme ihtimali bulunan herkes, meşru veya gayrimeşru yöntemleri kullanarak tahta geçmeye çalışmıştır. Eski Mısır'da da özellikle kraliyet ailesi içerisinde yaşanan suikastlar vasıtasıyla taht mücadeleleri yürütülmüştür. Bu taht mücadelelerinin önlenmesi amacıyla bazı dönemlerde Eski Mısır'da kraliyet ailesine dışarıdan evlilik yolu ile katılım yasaklanarak, özellikle damatların tahtta hak iddia etmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Yıldırım, 2020: 2305 – 2311; McLaughlin, 2012: 52; Middleton, 1962: 603 – 611). Hanedan ailesindekilerin ve devletin yüksek makamlarındakilerin kral olmak için bir diğerini ortadan kaldırma teşebbüsü halinde oluşacak kaos ortamından uzaklaşmanın yolunun anlatıldığı Kral I. Amenemhet'in Oğlu Senusret İçin Öğretisi isimli metinde kralın maiyetindeki ve hatta ailesindeki kimseye güvenmemesi tembihlenmektedir. Bu durum Eski Mısır'da tanrılaştırılmış olan kralların zamanla yalnızlaşmasına yol açarken, sarayın dışındaki gelişmelerden habersiz hale gelmesine yol açmıştır. Yine metinde, Mısır Kralı I. Amenemhet, yaşamış olduğu suikastı gerçekleştirenlerin, güvendiği, desteklediği ve zenginleştirdiği kişiler olduğunu belirtmiştir. I. Amenemhet'in bu anlatımında kral olacak olan Senusret'e kendisi dışında hiç kimsenin güçlenmesine müsaade etmemesine dair güçlü bir ima bulunmaktadır.

Metnin devamında I. Amenemhet, kendisine düzenlenmiş olan suikastın detaylarını oldukça edebi bir dil ile anlatarak, akşam yemeğinden sonra karanlık çöktüğünde yatağında uzanıp uykuya dalmak üzereyken korunması için kullanılması gereken silahların canına kast amacı ile kendisine yöneldiğini söylemektedir. Sonrasında Kral yanındakiler ve halkı için yaptıklarından, düşmanlara karşı vermiş olduğu mücadelelerden ve tanrıların kendisini neden sevdiğinden bahsetmektedir.

“Senusret, oğlum, ayaklarım giderken (ölüme yaklaşırken) (bu hayattaki) tek endişem senin için. (...) İşte (krallığın) temellerini ben kurdum (...) kalbimde olanları başardım. Sen, tanrı soyunun ayrıcalığına sahip olan, (krallığın) beyaz tacını giy. (...) Kadim zamanlardan beri gelen krallığımı sürdür.” (Simpson, 2003: 170; Lichtheim, 1975: 138).

Metnin son bölümü Kral I. Amenemhet'in oğlu Senusret'e vedasına ve yerine geçtiğinde yapacaklarına ayrılmıştır. Bir babanın oğluna duygusal bir vasiyeti üslubunda yazılmış metindeki temel

vurgu krallığın sürdürülmesi olmasına rağmen verilen öğütlere uyulmasının gerekliliği aktarılmıştır. Öğütlere uyulmaması durumunda ise Senusret'in babası Amenemhet'in yaşadıklarının yeniden gerçekleşebileceğine dair ihtarı bulunmaktadır. Ayrıca metinde dikkat çeken bir diğer ifade Kral I. Amenemhet'in oğlu Senusret'e tanrı soyundan gelmiş olduğunu bizzat iletmış olmasıdır.

Amenemope'nin Talimatı

Şiir biçimde ve numaralandırılmış bölümler halinde yazılan Amenemope'nin Talimatı isimli metin, günümüze birçok farklı nüshalar halinde ve eksiksiz bir biçimde ulaşmıştır. Mısır bilimcilerin üzerinde çok fazla araştırma ve yayın yapmış olduğu metnin öğretileri, Kitab-ı Mukaddes'in bazı bölümleri ile büyük benzerlikler göstermektedir. Amenemope'nin Talimatı isimli metinde verilmiş olan yaşam düsturlarının Eski Mısır'ın genel öğretileri içerisinde bulunmasına rağmen metnin yazarının konuyu çok iyi işlemiş olması eserin bir başyapıt olmasına yol açmıştır. Amenemope'nin Talimatı isimli metin, çalışmamızda incelediğimiz diğer metinlerden daha geç bir tarih olan (MÖ 1190 - 1077) Yeni Krallığın XXI. Hanedanına tarihlenmektedir. Çalışmamızın konusuna dahil edilmiş olan diğer Sebaty Metinleri ya doğrudan Mısır Kralları ya da yönetici sınıf için yazılmış olmasına karşın Amenemope'nin Talimatları, yönetenlerin de dahil olduğu tüm Mısır halkına hitap eder biçimde yazılmıştır. Bu duruma rağmen Amenemope'nin Talimatları isimli eserin satır aralarında Mısır'daki yönetim anlayışı ile ilgili bahisler bulunduğundan çalışmamıza dahil edilmiştir (Black, 2002: 2 - 15; Awabdy, 2015: 1 - 8; Emerton, 2001: 431 - 465; Crenshaw, 1996: 734 - 736; Williams, 1961: 100 - 106).

“Yaşam için öğrenmenin başlangıcı, iyi olmak için talimatlar, büyükler ile ilişkiler için tüm kurallar, yargıçlara karşı davranışlar, konuşan birine karşı nasıl cevap vereceğini bilmek, mesaj gönderen birine cevap vermek, yaşamın yollarında onu yönlendirmek için, dünyada onu zenginleştirmek için, kalbinin tapınağa girmesine izin vermek (için), yönetimi kötülükten arındırmak, onu yabancı ağızlardan kurtarmak, insanların ağızında övgüyle anılmanı sağlamak, yanında deneyim kazanmış tarlaları denetleyen deneyimli gözetmenler tarafından yapılanlar (doğru ölçümler) için, Mısır'ın yazıcılarının soyundan (gelen) efendisi için hasatların kontrolünü denetleyen tahılların denetmenleri, yeni toprakların parsellerini kaydedenler, efendisinin yüce adına (...) Kulak ver söylenenlere, onları anlamak için kalbini ver, bunları kalbine yerleştirmen (sana) yarar sağlayacak, bunlara ihmal edene üzül!” (Simpson, 2003: 224 - 225; Lichtheim, 1976:148 - 154).

Amenemope'nin Talimatı isimli eserin giriş bölümünden alınmış olan metinde, eserin yazılma amacının açıklanmasının ötesinde hayatı boyunca bir kişinin yaşayabileceği olaylar ile yönetimin bir parçası olan memurun karşılaşabileceği güçlükler ayrıntılı biçimde sıralanmıştır. Bu bölümde özellikle Mısır'daki iç yönetimin devamlılığının sağlanmasında büyük rolü olan, yargıçlar, yazmanlar, tahıl denetmenleri ve toprak parsellerini kaydedenlerin nasıl davranmaları gerektiğinin açıklanacağı önceden bildirilmiştir. Eski Mısır'da binyıllar boyunca sürdürülen tarımsal üretimin köy boyutunun ötesine ulaşmasında yazmanların, tahıl denetmenlerinin ve toprak parsellerini kaydedenlerinin kritik önemi bulunmaktadır. Doğrudan vezire bağlı olan bu görevliler, yönetilenler ile yönetenler arasındaki ilişkiyi sürdürenler olmuştur (Strudwick, 186 - 188; Darnell, 2013: 781 - 830; Trigger, 1993: 64 - 66; White, 2002: 121 - 127).

Eski Mısır, Nil'in taşmasından dolayı dünyanın geri kalanından farklı bir tarımsal üretim yönetim izlenmek zorunda kalmıştır. Nil Nehrine bağlı olan tarımsal üretim de her yıl düzenli taşmalar ile gelen verimli çamur tabakası nehrin taşkın yatağının içerisinde bulunan tarlaları önce su altında bırakırken çekildiğinde verimli bir hale getirmektedir. Aslında olumlu görülen bu durum, çiftçilerin sahibi olduğu, önceden ekilen tarlaların sınırlarının taşkın sonrası belirlenmesinde sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Eski Mısır'ın gelişmiş matematiği ve kayıt tutma sistemi ile aşılacak bu sorununun çözümündeki en problemleri yön toprak parsellerini kaydeden memurun herhangi bir tarla sahibine yönelik kayırmacı tutum sergilemesiydi. Bu sebepten Amenemope'nin Talimatı isimli eser gibi birçok Sebaty Metninde adaletten şaşılmasına yönelik tembihler bulunmaktadır.

Eski Mısır'da tarla sahiplerinin ödeyeceği vergi ürün miktarına göre değil de tarlanın boyutuna göre belirlenmekteydi. Taşkın öncesi yazmanlarla beraber ekilen tarlaları ziyaret eden tahıl denetmenleri vergi miktarını belirleyerek kayıt altına almakta hasattan sonra ise bu kayıtlara göre aynı vergi toplanmaktaydı. Neredeyse Eski Mısır'ın tüm ekilebilir topraklarında yapılan bu uygulama, krallığın vergi gelirinin önceden bilinebilmesini sağlamaktaydı. Bu kayıt ve vergi toplama işlerinden sorumlu kişilerin halktan alacakları küçük rüşvetlerle devleti büyük zararla uğrattığına dair birçok

mahkeme kaydı olduğu bilinmektedir. Amenemope'nin Talimatı isimli eserde ise krallığın gelirlerinin hemen hemen onda dokuzunun sağlayan ve yönetimin sürdürülmesi açısından kritik öneme sahip olan tarımsal vergileri belirleyen ve yazanların hakkaniyetli olması gerektiği önemle vurgulanmaktadır.

“Mutlu bir kalbin ekmeği sıkıntılı bir zenginlikten iyidir. (İstekte bulunmak için) bir adamı çağırma, onun (rüşvet için) eline bakma, eğer birisi “işte bir hediye bunu reddetme” derse, ona göz kırpma, kafanı eğme, yanını dönme, ağzınla onu selamla, o vazgeçecek, sen başarıya ulaşacaksın, bu girişimi için onu yerme. Dışarıda onları tekrar etmemek için amirlerinin kapılarını dileme.” (Simpson, 2003: 230 – 241; Lichtheim, 1976: 156).

Amenemope'nin Talimatı isimli eserin bir bölümünü oluşturan metinde, krallığın gücünü kullanarak, yargıçlık, yazmanlık ve denetmenlik gibi görevler icra eden memurların yapması ve kaçınması gereken davranışların neler olduğu açıklanmaktadır. Krallığın yönetim kademelerinde bulunanlar için önceliğin iyilik yapmak olduğu ve böylece gönül rahatlığı ile bir dilim ekmek yiyebileceği belirtilirken haksız yollar ile kazanılmış olan zenginliğin sıkıntıdan başka bir şey getirmeyeceği açıklanmaktadır. Metnin geneline bakıldığında ise iyilik yapanların hem bu dünyada hem de diğer alemde ödüllendirileceği kötülük yapanların ise bu dünyada sıkıntılar yaşayacağı gibi diğer alemde de tanrılar tarafından cezalandırılacağı sıklıkla vurgulanmaktadır. Eski Mısır'da kralların sahip olduğu fiziksel cezalandırmanın gereken itaati sağlayamaması veya özellikle memurların sürekli takip edilemeyişi nedeniyle Sebaty Metinlerinde rüşvet, kayırmacılık ve haksız kazanç sağlayanların tanrısal cezalandırmaya uğrayacağı birçok defa vurgulanmaktadır. Amenemope'nin Talimatı isimli eser bir memurun rüşvet istememesi ve rüşvet teklif edildiğinde nasıl davranması gerektiğini oldukça açık biçimde anlatmaktadır. Ayrıca metinde, memurlar arasında gerçekleştiği takdirde krallığın yönetiminde bozulmalara yol açan dedikodu yapmanın ve laf taşımanın doğru bir davranış olmadığı güçlü şekilde vurgulanmaktadır (Kraemer, 1927: 163 – 168; Vernus, 2003: 72 – 76; El-Saady, 1998: 295 – 304).

“Bu otuz bölümü (Amenemope'nin Talimatı isimli metin otuz bölüm halinde yazılmıştır.) kendiniz (hayatınız) için bilin, buna (Amenemope'nin Talimatına) uygun emirler verin. Bunlar (verilmiş olan talimatlar) tüm yazılanların en önde gelenidir. Bu (talimatlar) cahillere öğretir. Eğer cahil bir adamın önünde okunursa onu cehaletinden temizleyecektir. Kendinizi (bu talimatlara) verin, bunları aklınızda tutun” (Simpson, 2003: 243; Lichtheim, 1976: 161 – 162).

Amenemope'nin Talimatı isimli eserin son bölümü, yazılmış olan metnin öneminin vurgusuna ve nasıl değer verilmesi gerektiğine ayrılmıştır. Amenemope'nin Talimatı isimli eserin yazılırken bölümlere ayrılması ve her bölümün kendi içerisinde tutarlı bir bütünlük göstermesi, Mısır bilimciler tarafından eserin Sebaty Metinlerinin en gelişmiş ve olgunlaşmış olduğu iddiasına yol açmıştır. Eski Mısır'daki Sebaty Metinlerinin birçoğu olay kurgusunun tamamlanması ile sona erdirilmişken Amenemope'nin Talimatı daha önce verilen nasihatlere güçlü bir vurgu ile sonlandırılmıştır.

SONUÇ

Tecrübenin akıldan daha değerli olduğuna inanılan Eski Mısır'da bilge kişilerin sözlerine uymanın iyi olana ulaşmanın bir yolu olduğu kabul edilmiştir. Sebaty Metinleri'nin oluşmasında ihtimalle en erken dönemlerde sözlü anlatım vasıtasıyla nesilden nesle aktarılan hikmetli sözlerin zamanla yazıya geçirilmiş olduğu düşünülmektedir. Eski Krallık döneminden itibaren insanların hayatını nasıl yaşanması gerektiğini, yöneticilerin halka karşı sorumluluğunu, halkın yöneticilere yönelik saygı içeren davranışlarını açıklayan metinlerin yazılmaya başlandığı bilinmektedir. Sebaty Metinleri'nin yazıya geçirilmesi ile kalıcılık sağlanırken Mısır toplumunun belki de en çok bilmek istedikleri atalarının sözlerinin yeni nesillere ulaşması sağlanmıştır. Tecrübi bilginin erdem taşıdığına inanan Eski Mısırlılar, bilgelik olarak tanımlanan, yaşama dair geniş ve doğru bilgiye sahip olduğunu düşündüğü kişilere karşı saygı duymaktaydılar. Eski Mısır'da bilgelik sahibi olan bu kişiler, Antik Yunan dünyasında filozof olarak karşılık bulmuştur.

Kişilerin hayatlarını devamı için alacakları kararların toplumun geneline büyük etkiler yapması beklenmese dahi yönetici sınıfa mensup bireylerin kararları toplumu ve krallığı etkileyeceği için yanlış yapmamaları gerekmektedir. Bu nedenle yönetici sınıfa mensup olanların iyi bir eğitim almaları gerektiği her dönemde ve her toplumda kabul edilmiş bir gerçektir. Kişiden kişiye aktarılan sözlü eğitim ile başlayan yöneticilik meziyetlerinin kazandırılması yazının icadı ile yeni bir aşamaya ulaşmış ve kişisel biyografiler, tarihi metinler, siyasetnameler ve özellikle kralların hayatlarına dair anlatılar

yöneticilik bilgisinin aktarılmasının vasıtası olmuştur. Hemen her toplumda görülen yönetim konusundaki tecrübi birikimin aktarımı eskiçağ toplumları olan Mısırlılar ve Yunanlılarda sistematik bir hale gelmiştir. Mısır'daki sistematik bilginin aktarımı ise Sebaty Metinleri üstlenmiştir.

Her monarşik sistemin kendine özgü kuralları ve yöntemleri bulunmuş olsa dahi eskiçağ tarihindeki iki özgün yönetim biçiminin biri Mezopotamya'dan diğeri ise Mısır'dan kaynaklanmıştır. Mezopotamya'da adalete dayalı dairevi döngüsel bir yönetim anlayışı mevcut iken Mısır'da piramidal yapıda sadakate dayalı bir anlayış gelişmiştir. Mısır'da ilk krallığın kurulduğu dönemden itibaren bilginin ve tecrübenin aktarımı ile sürekli gelişim gösteren yönetim anlayışının olgunlaşmasında Sebaty Metinleri'nin payı büyüktür.

Kendine özgü bir düzene sahip olan Eski Mısır yönetim anlayışında günümüzdeki anlamda halka karşı bir görev bilinci bulunmamaktadır. Bunun yerinde tanrısal bahşedilmişlik ve buna dayanan sorumluluk vardır. Eski Mısır'da yönetim vezir ile başlarken tanrısal soya sahip olan krallar, tanrılara karşı sorumludur. Vezir ise tüm memurların yani yönetici sınıfa dahil olan herkesin amiri olup, krala hesap veren kişi konumundadır. Krallığın tüm resmi işlemlerini yürüten vezir, tüm işlerin kayıtlarını yardımcılarını ile birlikte inceleyerek tüm memurların yaptıklarını denetlemek ile mükellef olmasına rağmen her zaman bu durum mümkün olmamaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru gittikçe genişleyen bir memur ağı, halk ile sürekli temas halinde olduğundan memurlar, görevlerini yerine getirirken vicdanına bırakılmış geniş bir hareket alanına sahiptir. Bu memurların keyfi davranışlar içerisinde olmaması, gayri meşru yöntemler ile kazanç elde etmemesi, kendi akrabalarını diğerler toplum bireylerinin üstünde tutmaması gerekmektedir. Bunları sağlamak için Eski Mısır'da tanrısal cezalandırmayı öne çıkaran nasihat anlatıları olan Sebaty Metinleri'nin etkin şekilde kullanılmış olduğu görülmektedir. Sebaty metinleri temelde Eski Mısır'daki insanlarda istedik davranışların oluşmasını sağlayarak toplumsal yapının sürdürülebilir olmasını sağlamaya çalışmıştır.

Eski Mısır'da krallar için tanrısal soyun doğuştan gelmiş olduğu, hanedana yakın olanların ise seçkin olduğu kabul edilmesine rağmen tüm insanlar için bilgeliğin sonradan kazanılabileceğine inanılmaktaydı. Bu nedenle günümüze çok az bir kısmının ulaşmış olduğu düşünülen Sebaty Metinleri'nin bilgeliği kazanmak amacıyla okuyabilenler tarafından okunduğu; okuma bilmeyen halka ise dini kutlamalar sırasında büyük meydanlarda okunduğu bilinmektedir. Böylece toplumdaki herkesin bilgeliğin en azından bir kısmına sahip olabileceği düşünülse de yine de Sebaty Metinleri'nin genelde yönetici sınıfa hitap etmektedir.

Sebaty Metinleri'nin son bölümleri genellikle bu metinlerde yazanların değiştirilmemesi isteği ile tamamlanmıştır. Metinlerin değiştirilmemesinin bu kadar önemle vurgulanmış olması ise zaman içerisinde toplumun güçlü kısmının bu metinleri değiştirerek daha zayıf olanlar üzerinde tahakküm kurma isteğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Sebaty Metinleri'nin binyıllar içerisinde kopyalanırken ne kadar değişmiş olduğunu bilmemiz pek mümkün değildir. Yine de birçok yeni metin ortaya çıkmış olması ve bütün metinlerin birbiri ile büyük tezatlıklar içermeyişi temeldeki ana gayenin değişmemiş olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Adams, S. L. (2008). *Wisdom in transition: Act and consequence in second temple instructions*. Brill.

Allen, R. C. (1997). Agriculture and the origins of the state in ancient Egypt. *Explorations in Economic History*, 34(2), 135-154.

Anakwue, N. (2017). The African origins of Greek philosophy: Ancient Egypt in Retrospect. *Phronimon, Journal of the South African Society for Greek Philosophy and the Humanities*, 18, 167-180.

Asante, M. K. (2004). *From imhotep to Akhenaten: An introduction to Egyptian philosophers*. Menaibuc.

Asante, M. K. (2011). Maat and human communication: Supporting identity, culture, and history without global domination, *Intercultural Communication Studies*, 20(1), 49-56.

Assmann, J. (2011). *Death and salvation in ancient Egypt*. Cornell University Press.

- Assmann, J. (1992). When Justice fails: Jurisdiction and imprecation in ancient Egypt and the near east, *The Journal of Egyptian Archaeology*, 78(1), 149-162.
- Assmann, J. (2003). *The mind of Egypt: History and meaning in the time of the Pharaohs*. Harvard University Press.
- Awabdy, M. A. (2015). Teaching children in the instruction of Amenemope and Deuteronomy. *Vetus Testamentum*, 65(1), 1-8.
- Bierbrier, M. L. (1999). *Historical dictionary of ancient Egypt*. The Scarecrow Press.
- Black, J. R. (2002). *The instruction of Amenemope: A critical edition and commentary prolegomenon and prologue*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) The University of Wisconsin-Madison.
- Breasted, J. H. (1912). *Development of religion and thought in ancient Egypt: Lectures delivered on the morse foundation at union theological seminary*. Scribner's Sons.
- Brier, B. and Hobbs, H. (2008). *Daily life of the Ancient Egyptians*. Abc-Clio.
- Brown, B. (2010). *The wisdom of the Egyptians: The story of the Egyptians, the religion of the ancient Egyptians, the Ptah-Hotep and the Ke'gemini, the book of the dead, the Wisdom of Hermes Trismegistus, Egyptian Magic, the Book of Thoth*. Cosimo.
- Clark, R. (2000). *The sacred tradition in ancient Egypt: The Esoteric wisdom revealed*. Llewellyn Worldwide.
- Savage, S. H. (1997). Descent group competition and economic strategies in predynastic Egypt, *Journal of Anthropological Archaeology*, 16(3), 226-268.
- Crenshaw, J. L. (1996). Wealth and poverty in the instruction of Amenemope and the Hebrew proverbs. *Journal of Biblical Literature*, 115, No. 4 (Winter, 1996), pp. 734-736.
- Cruz-Uribe, Eugene (1994). *A model for the political structure of ancient Egypt*. 45 – 53. (Ed. D. P. Silverman) For His Ka. Essays Offered in Memory of Klaus Baer. The Oriental Institute of the University of Chicago.
- Darnell, J. C. (2013). *A bureaucratic challenge? Archaeology and administration in a desert environment (Second Millennium B.C.E.)*. 781 – 830. (Ed. Juan Carlos Moreno García). *Ancient Egyptian Administration*. Brill.
- David, A. R. (1999). *Handbook to life in ancient Egypt*. Oxford University Press.
- Demidchik, A. E. (2011). *The date of the teaching for merikare*. 49 – 70. (Ed. Eleonora Kormysheva & Eugenio Fantusati) In *Cultural Heritage of Egypt and Christian Orient*. Institute of Oriental Studies.
- El-Saady, H. (1998). Considerations on bribery in ancient Egypt. *Studien zur Altägyptischen Kultur*, 25, 295 – 304.
- Emerton, J. A. (2001). The teaching of Amenemope and Proverbs XXII 17-XXIV 22: further reflections on a long-standing problem. *Vetus Testamentum*, 51(4), 431-465.
- Erman, A. (2015). *The Literature of the Ancient Egyptians: Poems, narratives, and manuals of instruction from the third and second millenia BC*. Routledge.
- Erman, Adolf (1971). *Life in Ancient Egypt*. Courier Corporation.
- Eyre, C. J. (1984). Crime and adultery in ancient Egypt, *The Journal of Egyptian Archaeology*, 70(1), 92-105.
- Faraone, C. A. and Teeter, E. (2004). Egyptian Maat and Hesiodic Metis, *Mnemosyne*, 57(2), 177-208.

- Fontaine, C. R. (1981). A modern look at ancient wisdom: The instruction of Ptahhotep revisited, *The Biblical Archaeologist*, 44(3), 155-160.
- Frandsen, P. J. (2008). *Aspects of kingship in ancient Egypt*. İçinde Nicole Brisch (Eds.), Religion and Power: Divine Kingship in the Ancient World and Beyond (ss. 47 – 73). The University of Chicago Press.
- Griffiths, J. G. (1991). *The divine verdict: A Study of divine judgement in the ancient religions*. Brill.
- Haring, B. (2010). *Administration and law: Pharaonic*. İçinde Alan B. Lloyd (Eds.), A Companion to Ancient Egypt Volume I. (ss. 218 – 235). Wiley – Blackwell.
- Jasnow, R. (2003). *Old Kingdom and first intermediate period*. İçinde Raymond Westbrook (Eds.), A History of Ancient Near Eastern Law (ss. 93-140). Brill.
- Karenga, M. (2003). *Maat, the moral ideal in ancient Egypt: A study in classical african ethics*. Routledge.
- Kóthay, K. A. (2013). *Categorisation, classification, and social reality: Administrative control and interaction with the population*. İçinde Juan Carlos Moreno García (Eds.), Ancient Egyptian Administration (ss. 479-520). Brill.
- Kraemer, C. J. (1927). Bureaucracy and Petty graft in ancient Egypt, *The Classical Weekly*, 20(21), 163-168.
- Lichtheim, M. (1975). *Ancient Egyptian literature a book of readings, Volume I: The Old and Middle Kingdoms*. University of California Press.
- Lichtheim, M. (1976). *Ancient Egyptian literature a book of readings, Volume II: The New Kingdom*. University of California Press.
- Lichtheim, M. (1997). *Moral values in ancient Egypt*. Fribourg University Press.
- Lipson, C. S. (2004). *Ancient Egyptian rhetoric: It all comes down to maat*. İçinde C. S. Lipson & R. A. Binkley (Eds.), Rhetoric Before and Beyond the Greeks (ss. 79-89). State University of New York Press.
- Lloyd, A. B. (2014). *Ancient Egypt: State and society*. Oxford University Press.
- Lorton, D. (1977). The treatment of criminals in ancient Egypt: Through the New Kingdom, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 20(1), 2-64.
- Lorton, D. (1993). God's beneficent creation: Coffin texts spell 1130, the Instructions for Merikare, and the Great Hymn to the Aton, *Studien Zur Altägyptischen Kultur*, 20, 125-155.
- Lutz, H. F. (1925). Was king Amenemhet I Assassinated?, *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, 41(3), 192-193.
- Mancini, A. (2004). *Maat revealed, philosophy of justice in ancient Egypt*. Buenos Books.
- Martin, D. (2008). Maat and order in African Cosmology: A conceptual tool for understanding Indigenous Knowledge, *Journal of Black Studies*, 38(6), 951-967.
- McLaughlin, J. L. (2012). *The ancient near East: An essential guide*. Abingdon Press.
- Meral, Y. (2018). Hz. Lokman'ın öğütleri ve antik Mısır'ın Sebait metinleri, *Milel ve Nihal*, 15(1), 7-32.
- Middleton, R. (1962). Brother-sister and father-daughter marriage in Ancient Egypt, *American Sociological Review*, 27(5), 603-611.
- Morenz, S. (2013). *Egyptian religion*. Cornell University Press.
- O'Connor, D. (1974). Political systems and archaeological data in Egypt: 2600–1780 BC., *World Archaeology*, 6(1), 15-38.

- Obenga, T. (2004). *Egypt: Ancient history of African philosophy*, İçinde Kwasi Wiredu (Eds.), A Companion to African Philosophy, (ss. 31-49). Blackwell.
- Olela, H. (1984). *The African foundations of Greek philosophy*. İçinde R. A. Wright (Eds.), African Philosophy: An introduction (ss. 55-80) University Press of America.
- Parkinson, R. B. (1997). *The tale of sinuhe and other ancient Egyptian poems, 1940-1640 BC*. Oxford University Press.
- Quirke, S. (2015). *Exploring religion in ancient Egypt*. Wiley Blackwell.
- Richards, J. (2005). *Society and death in ancient Egypt: Mortuary landscapes of the Middle Kingdom*. Cambridge University Press.
- Schwarz, F. (2001). *Düzensizliğin içerisinde düzen maat ve eski Mısır'a dair*. Çev. Ferim Örucü. Yeni Yüksektepe. 42 – 52.
- Simpson, W. K. (2003). *The literature of ancient Egypt: An anthology of stories, Instructions, Stelae, Autobiographies, and Poetry*. Yale University Press.
- Sinnott, A. M. (2017). *The personification of wisdom*. Taylor & Francis.
- Sokolova, M. (2015). An evident desideratum in Egyptian lexicography: comments on some obscure passages in the coffin texts and the instructions of Amenemhat, *The Journal of Egyptian Archaeology*, 101(1), 153-175.
- Spalinger, A. (2013). *The organization of the pharaonic army*. İçinde Juan Carlos Moreno García (Eds.), Ancient Egyptian Administration (ss. 393-478). Brill.
- Strudwick, N. (1985). *The administration of Egypt in the old kingdom: The highest offices and their holders*. Routledge.
- Thériault, C. A. (1993). The instruction of Amenemhet as Propaganda, *Journal of the American Research Center in Egypt*, 30, 151-160.
- Tirard, H. M. (1915). The soldiers of Ancient Egypt, *The Journal of Egyptian Archaeology*, 2 (1), 229-233.
- Trigger, B. G. (1993). *Early civilizations: Ancient Egypt in context*. American University in Cairo Press.
- Tyldesley, J. (2000). *Judgement of the Pharaoh: Crime and Punishment in Ancient Egypt*. Weidenfeld & Nicolson.
- Uzdavinys, A. (2008). *Philosophy As a rite of rebirth from Ancient Egypt to Neoplatonism*. The Prometheus Trust.
- Vernus, P. (2003). *Affairs and scandals in Ancient Egypt*. Cornell University Press.
- Wengrow, D. (2006). *The archaeology of early Egypt: Social transformations in North-East Africa, c. 10.000 to 2.650 BC*. Cambridge University Press.
- Wenke, R. J. (1989). Egypt: origins of complex societies, *Annual Review of Anthropology*, 18(1), 129-155.
- White, J. M. (2002). *Everyday life in ancient Egypt*. Courier Corporation.
- Williams, R. J. (1961). The alleged semitic original of the wisdom of Amenemope, *The Journal of Egyptian Archaeology*, 47(1), 100-106.
- Wilson, J. A. (1951). *The culture of ancient Egypt*. University of Chicago Press.
- Yıldırım, E. (2020). Hititlerdeki tahta geçiş sisteminin çağdaşı olan Mısır krallığı ile kıyaslanması, *History Studies*, 12(5), 2299-2317.